

БІОГРАФІЧНІ ТА ГЕНЕАЛОГІЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 929:061.22(71)НТШ

*Таїсія Іванівна КІВШАР,
доктор історичних наук, професор,
Наукове товариство імені Шевченка в Канаді
(Канада, Торонто).*

УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКІ ВЗАЄМИНИ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ: МИСТЕЦЬКО-ЛІТЕРАТУРНА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІДИ ПАЛІЙ.

Висвітлено основні напрями мистецько-літературної та громадської діяльності Ліди Палій у контексті канадсько-українських взаємин у галузі культури, а також поповнено біографічну інформацію відомої українки, уточнено окремі факти її життя з метою подальшого монографічного вивчення її життєпису, а також соціально-культурного феномену української інтелігенції в Канаді та її впливів на українсько-канадські культурні взаємини.

Відзначено, що вивчення мистецько-літературної та громадської діяльності, біографічних матеріалів здійснювалося в контексті вивчення Особового архіву Л. Палій, документів Українсько-Канадського Дослідно-Документаційного Центру, зарубіжної україніки. Окреслено внесок Л. Палій у розвиток українсько-канадських зв'язків у галузі культури, окреслено їх напрями, форми і методи, проаналізовано засоби співпраці між українською інтелігенцією, виявлено вплив відомих особистостей на розвиток творчої співпраці між письменниками Канади й України.

Ключові слова: українсько-канадські взаємини, українські письменники, мистецько-літературна та громадська діяльність, біографічна інформація, персоналії.

Lida Plaij's main directions of art and literature and public activities are researched in the context of Ukrainian Canadian connections in culture area. Additions made to the biographical information of the prominent Ukrainian, clarifies some facts about her life in order to further monographic research of her biography and socio-cultural phenomena of Ukrainian intelligentsia in Canada with its influence on Ukrainian-Canadian cultural connections.

Research of art and culture and public activities and biographical materials was conducted in the context of studying personal archives of Lida Palij. Documents from Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre and foreign *Ukrainica*. Highlighted Lida's contributions into the development of Ukrainian Canadian ties in the area of culture, defined its directions, forms and methods. Given analysis of the way of cooperation between Ukrainian intelligentsia, found the influence of prominent personalities on the creative cooperation between writers of Canada and Ukraine.

Key words: Ukrainian-Canadian connections, Ukrainian writers, art and literature activity, public activity, biographic information, personalia.

Изучено основные направления художественно-литературной и общественной деятельности Лиды Палий в контексте украинско-канадских связей в области культуры, а также пополнено биографическую информацию известной украинки, уточнены отдельные факты ее жизни с целью дальнейшего монографического исследования ее жизнеописания и социально-культурного феномена украинской интеллигенции в Канаде с ее влиянием на украинско-канадские культурные связи.

Отмечено, что изучение художественно-литературной и общественной деятельности, биографических материалов осуществлялось в контексте изучения Личного архива Л. Палий, документов Украинско-Канадского Исследовательско-Документационного Центра, зарубежной украинки. Очерчено вклад Л. Палий в развитие украинско-канадских связей в области культуры, их направления, формы и методы, дан анализ способов сотрудничества между украинской интеллигенцией, выявлено влияние известных личностей на развитие творческого сотрудничества между писателями Канады и Украины.

Ключевые слова: украинско-канадские связи, украинские писатели, художественно-литературная и общественная деятельность, биографическая информация, персоналии.

Українська еміграція в Канаді сягає коріннями 125-літньої історії, впродовж якої формувалися та розвивалися різні форми та напрями взаємодії між українцями Канади та України. Провідну роль у цьому процесі відігравала українська інтелігенція, яка переважно з політичних міркувань змушена була залишити Батьківщину та виїхати за океан, зберігаючи і поза межами етнічних земель почуття патріотизму та національну ідентичність. Цьому значеною мірою сприяло родинне оточення, церква, українські громадські організації та об'єднання, україномовна література, мистецтво, періодична преса, мультикультуралізм Канади, а також те, що складовою політики канадської ідентичності було проведення національної культурної політики, заснованої на демократичних принципах, досягненні суспільного блага, забезпеченні соціальної справедливості, балансу національних і регіональних інтересів, економічного зростання тощо [59]. У Канаді, третій у світі за чисельністю етнічних українців країні (після України та Росії), створено потужний осередок розвитку та інтеграції українства у світовий інтелектуальний простір. Відтак серед українців Канади всесвітньо відомі науковці, громадські діячі, меценати та інші знані постаті, котрі достойно репрезентують українство у світі та зробили суттєвий внесок у розвиток українсько-канадських культурних взаємин та українознавство. Осібне місце серед цих подвижників належить представникам покоління, котре у ході Другої світової війни дітьми було вивезене з України, та кому довелося здобувати освіту вже у канадських середніх і вищих навчальних закладах. На щастя, набуваючи знань у вільному й толерантному середовищі, вони не втратили патріотизму та національної свідомості, а поповнили ряди інтелектуальної еліти українців у Канаді.

Серед митців, письменників і громадських діячів повоєнного періоду особливу увагу привертає постать Ліди Палій, яка постійною невтомною працею сприяла розвитку українознавства в Канаді, а після проголошення Україною незалежності актуалізувала співпрацю між українською інтелігенцією двох країн. Про цю дивовижну жінку уже чимало написано. Феноменом справжньої літератури вважав її творчий доробок І. Драч [11], про особливості поезії писали П. Сорока [52; 53] та В. Моренць [31], а літературну творчість загалом висвітлив Б. Рубчак [45]. Біографія Ліди Палій частково подана в матеріалах М. Слабошпицького [48–50]¹ та М. Ку-

¹ Див також: *Слабошпицький М.* Де притулились душі емігрантів? : це одне із запитань в поезії канадійки Ліди Палій, уродженки Львова // Урядовий кур'єр. – 2013. – 23 квітн. – С. 10–11; *його жс.* Усе, що вмістило життя : [Портрет Ліди Палій] [Текст] / М. Слабошпицький // Літ. Україна. – 1993. – 18 квіт. – С. 10–11.

черенко [21]. Окремо її літературну та громадську діяльність дослідив Г. Матейко [29].

Метою даної публікації є окреслення основних напрямів творчої та громадської діяльності Ліди Палій у контексті українсько-канадських культурних взаємин, а також доповнення біографічної інформації та уточнення окремих фактів біографії діячки задля подальшого поглибленого вивчення як її життєпису зокрема, так і «колективної біографії» інтелігенції канадських українців загалом як соціально-культурного феномену.

Творчий шлях у Канаді Ліда Палій² розпочала як художниця, роботи якої вперше експонувалися на Образотворчий виставці молодих українських мистців, організованій під патронатом Літературно-мистецького клубу в Торонто (10–17 грудня 1955 р.). Тут були представлені роботи 10 молодих авторів, які отримали фахову освіту поза межами України та вперше подали твори на суд фахівців і широкої громадськості. Доробок Л. Палій привернув увагу «совістю виконання і не менше талантом» і став достойною заявкою на майбутнє [61]. Окремо відзначали роботу «Одудуа» [54]. На Другій Виставці Української спілки образотворчих мистців (далі — УСОМ) у Нью-Йорку (жовтень 1959 р.), присвяченій жіночій мистецькій творчості, роботи Л. Палій підтвердили, що в її особі виростає тала-

² **Ліда Христіна Палій** (11.04.1926, м. Стрий, нині Львівської області) — українська поетеса, прозаїк, малярка і графік, археолог, мандрівник, член Національної спілки письменників України (1990), Об'єднання українських письменників «Слово» (його голова), ПЕН-клубу, Спілки письменників Канади (The Writer's Union of Canada), член редколегії журналу «Сучасність» (до 1972), Лауреат літературної премії імені П. Тичини (1995), Міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя «Тріумф» (2000). Нагороджена Грамотою Української Спілки Образотворчих мистецтв Канади (2006), Золотою ювілейною медаллю королеви Єлизавети II (грудень 2002), Вітальною грамотою Президента України (1997), Шевченківською медаллю в галузі культури та мистецтв (2001), Грамотою «Досягнення сеньорів» (2015). Лауреат громадської Мистецької премії «Глодоський скарб» (2013). Її батько Андрій Палій (1.12.1893, с. Кривотули, повіт Товмач, Станіслав — 11.05.1961, Едмонтон, поховано у Торонто (Канада) — відомий кооперативний і громадський діяч (в минулому — поручик УГА), директор «Маслосоюзу», одного з найуспішніших українських економічних проєктів на Західноукраїнських землях у 20–30-х рр. XX ст. Маги — Анна Палій (28.08.1898, с. Терпилівка, нині Підволочиський р-н, Тернопільська обл. — 6.07.1998, Торонто) — активістка Союзу Українок, заснованою Міленою Рудницькою. Л. Палій закінчила одну з найвідоміших приватних шкіл для дівчат Українського педагогічного товариства «Рідна школа» імені Тараса Шевченка (1938). Отримала Свідоцтво зрілості Державної гімназії з українською мовою навчання у Львові (1944), навчалась у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка по класу фортепіано (1936–1939). Отримала сертифікат про навчання в університеті Мюнхена (Unrra University Munich) на відділенні архітектури (25.06.1946 – 30.05.1947). Закінчила Онтарійський коледж мистецтв за спеціальністю рекламне мистецтво (1953) та отримала бакалавра мистецтв Торонтівського університету (1967).

новита мисткиня, чия «...лінія чітка, жива, добра площинна композиція» [23]. Помітили українку й високим мистецьким рівнем відзначалися також малярські роботи Л. Палій, представлені на Третій Виставці УСОМ (1960), де серед іншого вперше демонструвався екслібрис, та на черговій Виставці УСОМ у Торонто у квітні 1963 р.

Під час так званої малярської «виставки трьох», де експонувалися праці українських мисткинь-жінок із Торонто (Галини Новаківської, Ліди Палій і Христини Навроцької-Кудрик), з приводу творів Л. Палій рецензенти зазначали, що «... її олії, деякі з кубічним практикуванням площ, спокійні, зрівноважені, а одночасно не позбавлені внутрішнього тепла й ліризму» [28]. Особливу увагу привернули олійні полотна «Старий турецький міст» і «Дві гондоли», написані впродовж подорожі по південно-східній Європі.

Л. Палій також брала участь у роботі щорічних виставок Об'єднання Мистців Українців в Америці (далі — ОМУА), на яких експонувалися твори також й митців з-поза меж США, що розширювало коло учасників та давало змогу репрезентувати рівень українського мистецтва на еміграції загалом. Так, на черговій виставці ОМУА у листопаді 1965 р., де були представлені твори близько 50 мистців, роботи Ліди Палій, на думку мистецтвознавця та маляра, одного із засновників ОМУА Св. Гординського, були «двома найкращими речами виставки» [архів Л. П., «12 виставка ОМУА (14–20 листопада 1965)»].

На річній виставці малярства торонтського відділу УСОМ у Канаді (грудень 1965 р.) Л. Палій виставила два олійних полотна («зрілі і наснажені особливим настроєм, що заставляє глядача довше при них затримуватись» [7]), але особливу увагу привернула робота «Мексиканська дівчинка» (інколи іменують «Мексиканські діти»), що відзначалася добре скомпонованими формами ліній, колоритом і композицією, а також сердечністю сюжету та графічним мистецтвом³.

Наприкінці квітня 1966 р. у Картинній галереї О. М. Коляніковських «Ми і Світ» відбулася чергова мистецька виставка, на якій експонувалися роботи Л. Палій, засновані на спогадах про мандрівки до Мексики та Югославії («Вулиця в Сан Дієго», «Мексиканська дівчинка», зелено-фіалкові «Будяки», «Венеція», «Міст на річці Неретві»). Ці подорожні картини віддзеркалювали приховані враження та переживання малярки, що надавало їм інтимності та глибини третього виміру [39, с. 1]. Привертало увагу також полотно

³ Відомості наводяться за матеріалами особистого архіву Лідії Палій. Далі — [архів Л. П.].

«Самотність» поруч із картиною «Богородиця з Дитятем», задумана як різдвяна листівка. Як зазначала М. Постернакова у своїх враженнях після відвідування виставки: «...в її картинах немає вигадливої тематики... вона малярка настрою і тонких зворушень Її картини народжуються з підсвідомих творчих хвиль у щирому натхненні. В них віддзеркалені її духові стани та інтуїтивна сфера... Нікому не стане дивним, коли одного дня Ліда почне писати вірші і так, як в її картинах, вони будуть повні настрою, пейзажних мазків і... соковитих метафор» [39, с. 9].

Загалом Ліда Палій створила, за її словами, близько 40–45 картин, та кожна з них є справжнім мистецьким витвором. Художниця була вимогливою до себе, тому, пояснюючи в листах причини відходу від малярства, зазначала, що «...не можливо працювати 7 годин денно, а потому ще малювати. З фарбами треба розложитися, треба денного світла, треба настрою. Серйозні малярі ніколи не є «сандей пейнтес», а пізніше зазначала «...не докоряйте мені за те, що я кинула малярство, як можна серйозно малювати, коли є час тільки деколи в неділю по полудні... тепер й того часу немає» [19, с. 5].

Згодом Л. Палій звернулася до графіки, спробувавши себе спершу в святковій листівці, а по тому — в екслібрисі та символічній мініатюрі. І знову мисткиня добилася успіху. Створені нею листівки були помічені шанувальниками мистецтва. Так, С. Качуровський у листі від 20 грудня 1973 р. із Вінніпегу зауважував: «Карточка й цього року прекрасно вдалася, я завжди казав й кажу, що Ви оригінальний, свіжий помислами та вправний технікою мистець» [архів Л. П.]. Схвально відгукувалися щодо її різдвяних українських листівок у листі від 25 листопада 1963 р. із Торонто відомий археолог, доктор філософії, професор Я. Пастернак із дружиною, зазначаючи: «Українські акценти в композиції і кольорі чудово угармонізовані — дають щось світле, модерне» [архів Л. П.]. Так само високо поцінував різдвяні листівки художниці через десятиліття по тому український поет, перекладач і критик Б. Кравців у листі від 19 лютого 1973 р. із Рутерфорда [архів Л. П.].

Роботи Л. Палій привертала увагу прихильників графічного мистецтва й коли художниця виготовляла для української громади книжкові та журнальні обкладинки, плакати, афіші, фірмові знаки та екслібриси [20]. Так, Голова центральної управи Союзу українок, відома громадсько-політична діячка М. Рудницька відзначила, що обкладинка, виконана мисткинею для офіційного органу Організації українок Канади часопису «Жіночий світ» «...була найкраща, яку ми дотепер мали» [4, Копія листа редактора журналу «Жінчий Світ» С. Бубнюк до Л. Палій. 27 січня 1973. Вінніпег].

Водночас, Л. Палій вважали третім серед еміграції найбільшим екслібристом поряд із Яковом Гніздовським і Мироном Лівіцьким [19, с. 5], відзначаючи в її роботах оригінальність втілення та сюжету, а також технічну досконалість. Зокрема поет, письменник, публіцист, журналіст і громадський діяч української діаспори в Канаді Анатоль Курдик у листі від 6 червня 1969 р. із Вініпегу стверджував, що кожний екслібрис художниці «...становить скінчений мистецький твір» [архів Л. П.]. А коли вперше в українському Торонто відбулася виставка книжкових знаків (березень 1972 р.), де були представлені екслібриси українських художників із різних країн світу, поруч з роботами М. Левицького, П. Холодного, Я. Гніздовського, М. Бутовича, В. Кричевського були представлені й книжкові знаки Л. Палій [27]. «Вона справді українка нашої доби й мистець у службі свого народу», — справедливо зазначав А. Курдик [19, с. 5].

Разом із практичною роботою мисткиня прагнула осмислити особливості художнього оформлення друкованих видань. У статті «Мистецтво книжкової обкладинки» (січень 1985 р.) вона порушує проблему дизайну книжкової обкладинки, розглядаючи її як основний аспект оформлення книги, а також говорить про потребу підвищення культури оформлення друкованих книжкових видань та підготовку відповідних професійних кадрів, отримання ними спеціальних знань і вироблення умінь і навичок цього давнього мистецтва. Сама вона безпосередньо сприяла розвитку графічного мистецтва, працюючи з дітьми у національній скаутській організації України «Пласт».

До речі, Л. Палій відома як енергійна пластова провідниця, кошова, референтка УСП, командантка пластових таборів і мандрівок. Дівчина вступила до «Пласту» ще в Україні, а коли студіювала архітектуру в Німеччині, стала однією з перших у курені «Перші Стежі», а згодом увійшла до пластового проводу в Канаді та США. Як багаторічний активний член «Пласту» в Канаді, перед Першою ювілейною зустріччю в Грефтоні (Канада, 1957 р.) вона брала участь у виготовленні великої «живої» мапи України [35], розробила кілька сюжетів для конвертів української скаутської організації, оформила Пластовий святковий конверт із нагоди Різдва Христового (січень 1959 р.) із зображенням янголів-музик і Свят Вечірньої зірки, а також святковий конверт із нагоди Воскресіння Христового із зображенням пластунки з писанкою в руці, а також Лілеї та року випуску листівки (травень 1959 р.). Із нагоди проведення II Зборів конференції українських пластових організацій у Ніагара-Фоллсі (Онтаріо, 30 травня – 1 червня 1958 р.) Л. Палій створила печатку,

на зображався пластун-вихователь, який показує юнакові шлях до великої мети, а навколо — напис із означенням події.

Варто відзначити оформлений за проектом Л. Палій «Пам'ятковий штемпель» Пластового Філателістичного бюро при Головній Пластовій Булаві в Торонто на відзначення 320-річчя від дня народження гетьмана України, визначного українського політичного та громадського діяча Івана Мазепи. Як засвідчує частина друга «Каталогу українських недержавних марок» (1960), штемпель містив водяний знак на папері Мазепинської папірні (1705), що складався з родового герба гетьмана, постатей Святих Бориса і Гліба та написів «Іоанъ Мазепа» та «Гетьманъ». Навколо обводу йшов пояснювальний напис і дві пластові Лілеї. Штемпель було виготовлено у 48 примірниках і розіслано в пластові осередки США, Канади, Європи, Австралії та Південної Америки для користування впродовж 1959 р. з метою поширення біографічної інформації про визначного українця [архів Л. П.].

Отже, Л. Палій стала не лише автором пластової печатки, присвяченій І. Мазепі з нагоди вшанування роковин його народження, а й долучилася до поширення поза межами України біографічної інформації про видатного українця, ім'я якого за радянської доби було вилучене з наукового та культурного вжитку на батьківщині.

Окремим видом мистецької творчості та свідченням багатогранності таланту Л. Палій можна вважати її доробок як фотографа. Зокрема на виставці «Обличчя світу» (Галерея Канадсько-Української Мистецької фундації, 25 квітня – 9 травня, 1982 р.) її світлини мали продуману композицію, виваженість у деталі та розкривали глядачеві більше, ніж зображували. Авторка прагнула віддзеркалити універсальність людини у праці та розвазі. Більшість світлин були документального характеру, але зустрічалися й експериментальні, зосереджені на композиції, красі краєвиду чи людини, настрої моменту. Та найбільшої популярності набули фото, що їх авторка зробила в Україні. Кожний знімок віддзеркалював її фахову майстерність та вміння «ловити в об'єктив» людські характери, перебіг подій тощо. «Обличчя світу» — це мистецтво, сповнене ідейного задуму, життєвої концепції, формулювання світобачення» [47].

Окрім вище згадуваної Л. Палій мала виставки фотографій із подорожей у галереях Торонто (1986) та Нью-Йорка (1987). Також виставка її кольорових світлин квітів експонувалася при ботанічному саду в Торонто (1980).

Загалом у Канаді фотографія лише набувала свого значення як окремий вид мистецтва, в той час як у Європі та США вона вже становила одну з галузей людської духовної творчості. Фотомистецтво

Л. Палій представило специфіку виразних засобів і образної природи художньої фотографії як виду мистецтва, за допомогою якого можна передавати настрої, а у естетичний спосіб — власне ставлення до природи. По суті, майстерність фотохудожника Л. Палій сприяла започаткуванню як серед українців Канади, так і в країні загалом художньої фотографії як виду мистецтва та розвитку його різних жанрів. Завдячуючи її досвіду, канадські галереї починають проводити виставки фото, на що вказував Рорі О'Донал, директор Онтарійської асоціації галерей мистецтва [47].

На окрему розмову заслуговує літературна творчість Л. Палій. Із кінця 60-х рр. ХХ ст. письменниця брала активну участь у літературному житті української діаспори та друкувалася у зарубіжній українській періодиці, зокрема в журналі «Сучасності». Її вірші перекладені німецькою, португальською, хорватською, казахською та російською мовами. Були вони представлені також на виставці «Современная украинская поэзия», що передувала Міжнародному симпозиуму «За пределами традиций. Современная украинская поэзия» в Оттавському університеті (4–6 листопада 1985 р.), котрий був оцінений посольством СРСР в Канаді як антирадянський саме зважаючи на книжкові виставки, розгорнуті до його відкриття. Твори Ліди Палій сусідили зі світлинами та доробком літераторів із США, Франції, Англії, Бразилії, Німеччини та Канади [32] як такі, що достойно та самобутньо репрезентують поетичний доробок зарубіжного українства.

У 90-х рр. минулого століття Л. Палій стала відома і в Україні. Її твори друкувалися майже у всіх тогочасних літературних часописах, а участь у поетичному фестивалем «Золотий гомін» уможливила знайомство з українськими літераторами.

Уже перші літературні спроби Л. Палій отримали високу оцінку Ю. Шереха, котрий в одному з листів до неї писав: «Я був приємно вражений свіжістю і чистотою Вашої мови, без порівняння приємнішою, ніж у поетів нью-йоркської групи (до яких я поза тим ставлюся цілком позитивно)» [4, Лист Ю. Шереха до Л. Палій від 5 травня 1969. Нью-Йорк]. Згодом, аналізуючи доробок поетеси літературознавець С. Сорока справедливо зауважив, що дослідження її поетичного світу вимагає ґрунтовних студій, філософських узагальнень і детальних екскурсів у історію мистецтва та літератури [52]. Водночас він наголосив, що творчість Л. Палій — цікаве небуденне явище в українській літературі другої половини ХХ ст. «...не викликає сумніву, що її оригінальна поезія та густа метафорична проза успішно подолають опірність часу і в кращих своїх зразках залишаться окрасою нашої літератури... Ліда Палій з числа тих неба-

гатьох письменників, які не пишуть, а ніби малюють пером. Така вона в поезії, така вона і в прозі. Все у її письмі нагадує прадавні фрески, зачаровує зір і бентежить душу» [52].

Також рецензенти зазвичай відзначають у поезії Л. Палій складні асоціативні зв'язки та риси новаторства новочасної європейської прози, дар говорити просто про складні речі та зупинятися на грані логічного й алогічного. Це напрочуд сучасні, в міру філософічні, в мірку музичні, а ще більше мальовничі та цілком жіночі тексти.

На жіночість поезії Л. Палій як ключову рису вказувала в розвідці «Чоловіче» і «жіноче» письмо в сучасному українському поетичному дискурсі. Ліда Палій» С. Андрусів, наголошуючи, що жінка, жіночість — основа та мета сюжету буття мовленнєвого суб'єкта цих творів, але виступає вона у двох іпостасях-масках. Або дослідника-аналітика-філософа, котрий уважно спостерігає за життям природи, виймає окремі фрагменти з її безконечного тексту — просторового чи часового пластів — і, наче на скельці під мікроскопом, вичитує заховані, спресовані в них сенси буття — в окремій квітці, пожовклому листі, порі, добі. Або жінки-природи, жінки якоїсь райської пори, коли людина була ще не відділена від природи, жінка від чоловіка, жінки, яка сама є природою, жіночою за своєю суттю [архів Л. П.].

Перша поетична збірка Л. Палій «Дивовижні птиці» (Торонто, 1989) містила переважно інтимну лірику та напрочуд образно відображала радощі, болі та тривоги життя, тугу за тим, що не збулося. У післямові до неї І. Фізер зазначав, що ця поезія підкреслено інтимна, меланхолійна і ретроспективна, а її лірична потужність зумовлена вишуканою образністю, синтаксична манера, хоч і підпорядкована віршованій дисципліні, проте не скована канонічною прозодією [58]⁴. Варто відзначити, що книжка мала мистецьку обкладинку, виконану самою авторкою у живих кольорах.

Інша збірка поезії «Сон-Країна» (Торонто; Київ, 1994) теж була прихильно зустрінута шанувальниками поетичного таланту Л. Палій. Рецензенти відзначали, що «...це дуже українська збірка, про що проголошує вже обкладинка, праця самої авторки, де бачимо монтаж реліквій України та подорожей до неї: старі фота, конверти, транспортні квитки, колосок пшениці з синьо-жовтою стяжкою. А другий полюс — Канада — представлений одним тільки кленовим листком. ... Сон-Країна постає як характерно-романтичний витвір суб'єкта, як ідеал, як мрія, утопія — як те, що далеке, бажане й не-

⁴ Див. також: Фізер І. Появилася збірка поезій Л. Палій // Свобода. – 1989. – 21 липн. – С. 3.

досягне... вишукана образність поезій, яка є рисою і цієї збірки, притаманна усій творчості авторки» [36]. Також писали, що «...від збірки «Сон-Країна» віє свіжістю, образністю та поміркованою емоціональністю. У ній відображені деякі ознаки нашого часу: шукання нових шляхів у естетичному осмисленні дійсності та прагнення бути справжнім мистцем слова... Це справді привабливий голос майбутнього у нашій поезії» [13]. Розголос був настільки позитивний, що Українська Всесвітня координаційна рада, редакція журналу «Україна» та Київський прес-клуб висунув кандидатуру Ліді Палій на здобуття літературної премії імені Павла Тичини 1995 р., яку їй і було присуджено спільним рішенням Міністерства України у справах преси та інформації та Спілки письменників України (за твір, в якому «...художнє новаторство, найсучасніші прийоми образотворчості поєднуються з глибоким національним самоусвідомленням» [24]). Л. Палій стала другим після відомого письменника та літератора із США Богдана Рубчака (1993) лауреатом із поза меж України, хто отримав цю престижну літературну нагороду, що існує від 1973 р. У промові, яку вона виголосила з нагоди прийняття Диплома лауреата поетеса сказала: «Незалежність України я прийняла як справжнє послане Богом чудо... радію кожним листом, на якому поштова марка України» [архів Л. П.]. У привітанні на її адресу з нагоди великого успіху від членів Товариства «Слово» Нью-Йорка зазначалося, що ця літературна нагорода «...є не тільки признанням Вашого особистого вкладу в літературу, а також є і відзначенням нашого літературного життя в діаспорі і його Товариства «Слово» [архів Л. П.]. А М. Слабошпицький на творчому вечорі Л. Палій у Музей-квартирі Павла Тичини з нагоди отримання нею премії його імені зазначав, що саме такі представники нашої інтелігенції допомагають нам як нації інтегруватися у світову культуру [60]. Грошову винагороду премії поетеса передала у фонд Українського гуманітарного ліцею.

Збірка вибраного Л. Палій «Жінка у вікні» (Івано-Франківськ, 2001) була видрукувана в Україні та містила надзвичайно прозору та делікатну своєю емоційною витриманістю лірику, згруповану в тематичні цикли «Малина для мами», «Шукання вітчизни», «Зустрічі й розлуки», «Цвіркуні косять трави», «Чайки черпають холод» та ін., що являли читачеві «...певну множину ретельно дібраних виявів поетичної уяви, що розкриває індивідуальне буття людської долі» [31, с. 80]. Інша поетична збірка «Дні смутку» (Київ, 2012) містила поезії різних років, що складають філософські медитації над природою, власним серцем, довколишнім, що оточує самотню людину, багату на відвагу жити і творити всупереч будь-якій долі [10, с. 6]. За ви-

словом П. Щириці поетесі тут притаманне якоесь українське світло, котре цементує цю поезію і, «...яким би торонтівським не був ґрунт, а мальва проростає по-українському» [62, с. 7].

Загалом ключовою рисою художнього письма поетеси вважають образність. На думку П. Сороки, саме «...вишукана, граціозна, завжди несподівана і глибока, подекуди екзотична та дещо карнавальна» образність визначає стиль Л. Палій [53, с. 16–19]. А ще її поезії притаманне «подвійне дно», те, що прочитується між рядками, а також характерна для більшості модерних поетів кодовість [53, с. 43]. І. Фізер відзначав «...її майже синтетичну здатність трансформувати почуте у бачене і навпаки, за візуальну незвичайність її образності і за безперерійно свіжу елегантність рисунку» [архів Л. П.]. Натомість М. Тарнавська у листі до авторки від 17 січня 1994 р. із Філадельфії наголошувала, що поетесі притаманний насамперед патріотизм, «...справжній, глибокий і захований за лаконічну й метафоричну мову модерної поезії» [архів Л. П.].

Поезії Л. Палій в авторському перекладі увійшли до англійської збірки українських поезій «Країна мовчазних неділь» (Торонто, 1988), що містила вірші ще двох українсько-канадських поетес. Таким чином можна твердити, що письменниця певною мірою спричинилася до постання української літератури як в контексті світової. Тому ж сприяли публічні виступи авторки, зокрема, коли свої поетичні переклади вона виголошувала англійською мовою (серпень 1988 р.) у мистецькому центрі Гарбор Фронт, де проходила зустріч ще з двома канадськими письменницями Беверлі Доріо та Патриша Кіні [22].

Назагал твори Л. Палій неодноразово перекладалися. Сама вона володіє п'ятьма іноземними мовами та активно долучалася до перекладу.

Л. Палій прагнула особисто познайомитися з українським письменництвом і тому, не чекаючи запрошень, відвідала Україну ще 1968 р. У новелі «Станція «Сон-дитинство» відбитий тодішній стан її душі, а також спомини про дитинство та юність у Львові. Під час цієї поїздки письменниця зустрілася у Києві з Сергієм Параджановим та Іваном Миколайчуком, із яким листовно підтримувала зв'язок, згодом уривок одного з листів разом із фото було подано до друку [49].

Слід відзначити особливу любов Л. Палій до подорожей. Їй близькою була думка Сократа, що людина мандрує в пошуках істини, тому чимало їздила світом, зазначаючи, що в подорожах шукає відкриття нового, досі небаченого, або відгук чогось, уже давно відчуженого, а не пустої розваги. Свої враження втілювала у мистецькі та літературно-поетичні твори, публічні виступи. Упродовж кількох

років виступала з доповідями про свої подорожі українською та англійською мовами (Торонто, Нью-Йорк й Чикаго), демонструючи численні слайди та коментуючи зображене. Так, про подорож до Ірану в 1977 р. розповідала у репортажі на засіданні Літературно-мистецького клубу в Нью-Йорку. Знану малярку, поетесу, письменницю та невтомну мандрівницю тут характеризували як всебічно обдаровану талантами особистість, що виявила себе у малярстві, антропології, поезії та прозі [5]. Своїми враженнями та спостереженнями з подорожі по Анатолії поділилась у червні 1981 р. під час виступів в Українському інституті модерного мистецтва та Союзі українок Канади. С. Качуровський зізнався в листі від 24 лютого 1982 р. : «Мені дуже подобається Ваша Анатолія. В українській літературі я не читав досі нічого подібного» [архів Л. П.]. А розповідь Л. Палій про подорож до Колумбії дала змогу У. Самчуку дійти думки про значення опису мандрів в українській літературі: «Мандрівознавча література нашою мовою не пишається багатством, але потреба на неї, особливо для молоді, велика...» [46].

Крім публічних виступів письменниця на основі своїх подорожей створила низку нарисів, що виходили друком у журналі «Сучасність», а згодом — окремими збірками. Рецензенти вважали ці дорожні нариси та новели ближчими до поезії в прозі, визначивши як «мандрівну прозу» (П. Сорока) [53, с. 41], «поетичну прозу» (С. Крижанівський) [18], або як «подорожні нотатки» чи «мистецький подорожній нарис» (Б. Рубчак) [45, с. 130].

Так, після подорожі Л. Палій по середньо морському півдню Європи з'явилася збірка «Мандрівки в часі і просторі» (Торонто-Едмонтон, 1973), визнана як «...одна з найкращих позицій в нашій подорожній літературі...» [19, с. 4]. Зокрема відзначали «...жіночість цього писання... ідеться про жіночу спостережливість, навіть про жіноче бачення світу, як також про жіночий почерк самого вислову письменниці... чистота імпресіоністичного писання, талановитість пера» [15].

В іншій збірці оповідань і нарисів «Світла на воді» (Торонто, 1985) було вміщено низку ліричних, «...подекуди фантастично-містичних нарисів, в яких відчутна втеча від себе у мрію... а сучасне часто звучить відлунням минулого» [6]. Відгукуючись на це видання, Оксана Соловей у своєму листі до авторки зазначала, що «...країна з її географією, історією звичаями — лише тло для Вашої поезії в прозі, дуже інтимної і цілковито не пов'язаної з конкретним навколишнім світом. Роль країни зводиться до того, щоб заторгнути ту, чи іншу струнку у Вас всередині. Не ту чи іншу, а завжди одну — самотності» [4, Лист Оксани Соловей до Ліди Палій від 13 листопада

1985. Сейнт Пол]. А. Б. Рубчак із приводу виданих подорожніх нарисів писав, що поетичне перевтілення красвидів, явищ і людей у письмо — це головна творча метода Л. Палій [45, с. 130]. Ця особливість її таланту дала критикові підставу навіть порівняти ліричне сприйняття письменницею баченого, чутого, пережитого з окремими творами М. Коцюбинського [45, с. 139]. Загалом, Б. Рубчак своєрідність Л. Палій співвідносив із традиціями доби романтизму, зазначаючи, що «...враження відгомину романтизму в «світогляді» творів Ліди Палій посилюється частими запевненнями, що оповідачка в своїх подорожах вічно чогось шукає, а також на поверхні стилю, часто повторюваним дієсловом «здаватися» й його похідними формами» [45, с. 135].

Натомість М. Слабошпицький вважав, що «...кожна подорож не тільки від себе й до себе, а й сповідь про сучасну людину в сучасному світі, де є понадзвукові швидкості й стрімкі хмарочоси, древні культури й напівдикі племена... й самотність у натовпі, екзотичні звичай й фантастичні пристрої. А ще є спогади й спогади, які наздоганяють скрізь й повсюдно, нагадуючи: перед цією подорожжю було довге життя, яке вмістило в себе цілий світ». Тому йдеться найперше про «...подорож до себе, до свого розуміння речей і людей» [48, с. 4]. Водночас Віра Вовк, згадуючи в листі від 22 вересня 1975 р. із Ріо-де-Жанейро «Казку про Кукулкана», вміщену у збірці «Світла на воді», писала: «В тебе беззаперечний талант до прози, змилуйся над нашою убогістю! Хочу читати ще і ще такі оповідання» [архів Л. П.].

Подорожні нотатки «Мандрівки в часі і просторі» та «Світла на воді» являють собою справді повнокровну, артистичну, «авторську» прозу, в якій органічно сусідять «миттєвий знімок» і ліричний відступ, психологічний пейзаж і болісна рефлексія тривожної душі, соковита побутова подробиця й історична ремінісценція чи алюзія [50]. На думку Л. Таран авторка розглядала свою подорожню прозу як «подорож душі, а фон може бути різним» [55].

Значний інтерес рецензентів, літераторів і літературознавців до подорожньої прози Л. Палій, зокрема «Мандрівки в часі і просторі» та «Світла на воді», виданих друком тільки в Канаді, сприяв тому, що й в Україні вийшло друком видання «Без Вітчизни» (1997), де було вміщено вибране з прози Л. Палій. Аналіз цього видання дав привід І. Драчу відзначити відчуття «...особливого аромату цієї прози й оту рідкісну стильову довершеність, що властива саме так званій авторській прозі... в якій за кожним словом прозирає яскрава авторська індивідуальність» [11, с. 4]. Справді, правий П. Сорока, стверджуючи, що Л. Палій із числа тих небагатьох письменників,

які не пишуть, а ніби малюють пером. Все у її письмі нагадує прадавні фрески, зачаровує зір і бентежить душу [53, с. 43].

Крім подорожньої прози письменниця має в доробку мемуари «Дитинство, заметене часом» (Київ, 2006), які рецензенти характеризували не як «...мемуари у класичному розумінні, хоча й у такій традиційній формі багато міститься принад для пізнання минулих літ, але письменниця не піддається законам хронології, вписуючи між споминами зауваги пізніших часів, що надає оповіді відчуття живої розмови, особливістю цієї прози є стильність оповіді і документальність змісту» [архів Л. П., Думанська О. «Дитинство, НЕ заметене часом»: слово на вечорі Л. Палій 12 вер. 2001, Львів]. Також побачили світ мемуари «Стороною йшла гроза» (Київ, 2008), де продовжено попереднє видання спогадами про людей, які оточували автора, та події, що відбувались у Галичини у 30-х – на початку 40-х рр. ХХ ст., а також відбито сприйняття автором окремих життєвих епізодів, що сприяє доповненню колективної «біографії» українців цього регіону. Окрему цінність складають фотографії, що дають змогу уявити осіб, які залишили слід у пам'яті автора та про яких йдеться у спогадах. «Мабуть все-таки не реальне, документальне є найціннішим у жанрі спогадів, бо ніколи не можна відділити давноминулі події і факти від їх інтерпретацій, уникнути тиску традиції олітературення як людського життя, так і самого минулого, а віртуальне, фікційне, образне, бо тільки так можна упіймати-відтворити невлівиме — як тінь на стіні печери». Відгукуючись на спогади «Дитинство, заметене часом» С. Андрусів писала далі, що українська літературна традиція бідна на спогади у їх властивому сенсі, серед яких переважають екстравертні, хронікальні, натомісць мало інтровертних, інтимних, тому спогади Л. Палій належать до рідкісного в нашій літературі приватного різновиду. Водночас, попри достеменність зображуваних людей і подій, вони є художнім текстом про жінку зі складною, як у всього її покоління долею, та тугу за Батьківщиною, красою і гармонією дитячого світу [2]. Саме тому ці мемуари більше «...потік притомності..., що відповідає чуттю живої розмови» [40].

Деякі рецензенти називали спогади Л. Палій «...власною белетризованою біографією, де органічно поєднані не просто особисті враження із власним неабияким письменницьким досвідом, а «живе з живим» — художній виклад з дитячою безпосередністю світовідчуття... маємо спробу «художнього самоосміслення» [2]. Сама ж авторка зазначала, що написання спогадів вимагає багато зусиль, бо «...доводиться видобувати з пам'яті відгомін того, що було, і тільки поезія прилітає бозна-звідки» [42].

Нині книги спогадів Л. Палій зараховують до найкращих зразків жанру поряд зі спогадами Юрія Шевельова, Григорія Костюка та ін.

Також Л. Палій виступала з усними оповідями про небайдужих її осіб. Так, вона розповідала про відомого «шістидесятника» М. Вінграновського, з яким познайомилася в 60-х рр. ХХ ст., коли однією з перших українських письменників Канади поїхала до України для налагоджування професійних контактів. У доповіді «Самобутній світ Миколи Вінграновського», виголошеній по смерті митця на засіданні НТШ в Канаді (Торонто) 18 листопада 2004 р. із нагоди роковин його народження, йшлося про гармонійне поєднання ритмів природи та почуття й думки людини, нестримну фантазію та мовну майстерність, виявлені через дивовижні словотвори. Доповідач відзначала, що у М. Вінграновського домінують почуття та настрої душі та феноменальна емоційність, які вирізняють його серед інших, а також особливе багатство та поетичність мови, її милозвучність, м'якоплинність і музичність [14].

Загалом літературна творчість Л. Палій засвідчила високу мистецьку зрілість авторки, оригінальну манеру письма, великі творчі потенції. Привертають увагу ілюстрації до власних творів, мистецьке оформлення обкладинок, використання фотографічного матеріалу. Письменниця здобула визнання серед читачів, критиків і літературознавців як на американському континенті, так і в Україні.

Поряд із літературною творчістю Л. Палій вела активну громадську діяльність. Так, у 1993 р. вона стала останнім Головою Всесвітнього об'єднання українських письменників «Слово»⁵, вважаючи, що українська поезія в Канаді й інших країнах упродовж останніх десятиліть розвивається, залишаючи помітний слід не лише в національній, а й світовій культурі. (Хоча згодом мусіла визнати в інтерв'ю (1997), що в Канаді зросло покоління українців, яке ще розмовляє материнською мовою, але вже нею не читає).

Також Ліда Палій однією з перших серед україномовних письменників українського зарубіжжя стала членом Міжнародної спілки

⁵ Офіційно ОУП «Слово» було засноване у Нью-Йорку ухвалою 22 письменників на нараді 19.01.1957 р., коли було прийнято статут. До «Слова» належали такі визначні літератори як У. Самчук, О. Тарнавський, Р. Кулчинський, Ю. Лавріненко (Дивнич), І. Багрянний, Б. Олександрів-Грибінський, проф. Я. Рудницький, Ю. Стефаник, М. Левицький, Г. Боднарчук, Ю. Шевельов-Шерех, Д. Нитченко, О. Зувський, Я. Славутич та ін. До 1991 р. члени «Слова» брали участь у захисті переслідуваних українських письменників через ПЕН-клуб та «Інтернаціональну амністію». З 1990 р. твори письменників — членів ОУП «Слово» друкувалися в Україні (скажімо, більша частина ж. «Всесвіт» (1991, № 11) була присвячена творам українських письменників Канади та США). Після проголошення незалежності України «Слово» почало активну співпрацю зі Спілкою письменників України. Багатьох членів «Слова» прийнято до Спілки.

письменників, коли на 54 Міжнародному Конгресі, що відбувся у Канаді (19–20 жовтня 1989) 94 членом цієї організації стала українська письменницька спільнота [8]. Письменниця була дійсним членом канадського ПЕН-клубу, голосувала за допущення України як окремого відділу ПЕН та опікувалася М. Вінграновським, зокрема перекладала його звернення до Конгресу, вела розмови під час зустрічей із ключовими делегатами та представниками організації, знайомила з людьми з проводу ПЕН, сприяла нівеляції різних опозиційних голосів щодо прийняття України тощо. Як засвідчують «Деякі доповнення до статті про Конгрес Міжнародного ПЕН» голови СУП Марії Голод (Торонто, жовтень 1989 р.), для Управи Міжнародного ПЕН була важливою думка Всесвітнього Об'єднання Українських письменників «Слово», зокрема Л. Палій як її члена про якість творчості запропонованих до українського відділу ПЕН авторів, а також її думка як члена ПЕН [архів Л. П.]. Л. Палій працювала в секції ПЕН «Письменники у в'язниці», долучалася до діяльності по звільненню Миколи Горбаня, брала участь у заходах канадського уряду у справі повернення родині тлінних останків Василя Стуса та його конфіскованих творів. Вболівала та клопоталася вона і щодо вшанування в Україні пам'яті В. Стуса, Ю. Литвина та О. Тихого на місці їхнього поховання. З цього приводу 27 лютого 1993 р. Міністр культури України І. Дзюба повідомляв їй, що «...на їхніх могилах було встановлено кам'яні хрести, і в цілому три могили в архітектурному відношенні утворюють меморіальний комплекс» [4, Лист І. Дзюби до Пані Палій та Пані Кузьменко від 27 лютого 1993 р. Київ].

Активно співпрацювала Л. Палій зі Спілкою письменників України, на запрошення якої брала участь і виступала під час проведення Всесоюзного Шевченківського літературно-мистецького свята «В сім'ї вольній, новій» (Полтава, 18–22 травня 1990 р.). Також письменниця брала участь у фестивалі «Золотий гомін». Про свої враження вона говорила: «Приємно бути свідком відродження України. Приємно бачити як тягнуться люди до джерел рідної культури. Коли читала свої вірші на сцені, то щось від зворушення перехоплювало горло» [30].

Як засвідчує лист тогочасного секретаря Спілки письменників України Ю. Сердюка від 13 серпня 1991 р., іншим разом спілчани запросили Л. Палій взяти участь у святкуванні ювілею Лесі Українки (1991) [архів Л. П.]. Вона прийняла запрошення і під час подорожі в Україну взяла участь у роботі міжнародного симпозіуму у Луцьку, присвяченому вшануванню 120 роковин від дня народження Лесі Українки.

Згодом Рада Спільки письменників України (1992) закликала Л. Палій до участі у діяльності Спільки, вважаючи за можливе звернутися до неї з пропозицією сприяти налагодженню зв'язків із зарубіжними письменницькими організаціями, об'єднаннями, міжнародними літературними асоціаціями з метою популяризації української літератури у зарубіжних засобах масової комунікації. У серпні 1993 р. Л. Палій стала членом Національної спільки письменників України.

За її ініціативи та при фінансовій підтримці Юрія Ємця з Торонто на престижному щорічному Міжнародному фестивалі письменників (International Authors' Festival) у Торонто виступали члени НСПУ, відомі українські письменники І. Драч, І. Калинець, В. Голобородько, М. Воробйов, О. Забужко, Ю. Андрухович, В. Діброва [18]. Завдяки зусиллям Л. Палій було надруковано по одному виданню творів кожного з цих письменників у перекладі англійською мовою. Вона сприяла також поширенню книжок українських письменників та їхні англійськомовні переклади. Зважаючи на недосконале володіння англійською мовою з боку українців, вона допомагала їм у спілкуванні з канадськими письменниками та громадськістю.

На творчому вечорі «Ліда Палій у колі друзів», що відбувся у Будинку письменників України в Києві (вересень 1998 р.) Євген Сверстюк наголосив: «Ми є орачами на одній ниві і впізнаємо одне одного «на справжність», ми єднаємось на хвилях справжності і творчість Л. Палій один з тих гребенів єднання» [57]. На цьому ж зібранні Л. Палій сказала: «Я писала українською мовою, коли не мала ані найменших надій, що хтось прочитає мої твори; писала так, як пишеться... захоплювалась київською школою поезії...» [57].

У західній українській діаспорі високохудожні твори Л. Палій мали визнання серед читачів, критиків, літературознавців, і з не меншою прихильністю було сприйнято її творчість і в Україні, яку письменниця вважає своєю Вітчизною [9, с. 348].

Під час подорожей в Україну Л. Палій долучилася також до різноманітних акцій, спрямованих на достойне виховання підростаючого покоління українців. Так, вона заснувала премію в Требухівській сільській школі Броварського району Київської області, що вручається в підсумку щорічного конкурсу з історії вивчення села «Без мрії на можна жити» [44]. За її благодійність («За Ваші кошти, що були передані з Канади наша школа придбала дорогий музичну апаратуру та новий акумулятор для шкільного трактора» [51]) ім'я Л. Палій першою серед письменників української діаспори навіки вписали до авторитетного списку почесних учителів цієї школи. Письменниця кілька разів відвідувала Требухів і одно-

часно з матеріальною допомогою запропонувала встановити також і літературну премію за найкращі твори учнів цієї школи [33]. Окремі роботи дітей школи («Щоб розквітла моя Україна», «Своїми руками зробимо село найкращим» та ін.) були вміщені на сторінках періодичної преси. Вона також передала велику бібліотеку популярної англійської літератури для учнів школи (2000) [34] та збрала у Канаді книжки (енциклопедичні, довідкові, навчальні та пізнавальні видання, а також підручники для старшокласників) для передачі їх до Київського державного ліцею «Універсум», надіслала до України більше половини своєї домашньої бібліотеки [26].

Брала участь Л. Палій і в інших громадських заходах. Так, вона підтримала заклик Ліги українських меценатів «Народну газету» — кожній українській школі», звернений до української громадськості з метою передплати часопису для тисячі шкіл в Україні. Як давній друг часопису мисткиня особисто передплатила газету для 25 шкіл [12]. Відгукнулася також на запрошення Закарпатського відділення Української асоціації творчої інтелігенції «Світ культури», що запросила її взяти участь у Міжнародному фестивалі української поезії «Срібна земля», який відбувся 14–16 травня 1993 р. в Ужгороді [архів Л. П., Лист директора фестивалю В. Котляр-Губіної до Л. Палій від 29 січня 1993]. Письменниця побувала не лише в Ужгороді, а й виїздила у село Зарічев Перечинського району [Архів Л. П., Лист В. Котляр-Губіної до Л. Палій від 18 серпня 1993, Ужгород], де відвідала місцевий музей і послухала хор «Лемківчанка», а пізніше виступила на влаштованому Закарпатським відділеннями СПУ на її честь творчому вечорі.

Влітку 1994 р. Л. Палій виступила ініціатором організації виставки канадської літератури у Києві. Їй вдалося переконати Управу Спілки письменників Канади у корисності проведення виставки англійської та франкомовної літератури в Україні, зважаючи, що подібні акції вже відбувалися у Токіо та інших столицях світу. Голова комітету зовнішніх зв'язків Спілки письменників Канади Кеті Рекай підтримала ідею щодо популяризації творів канадських письменників в Україні, що уможливило проведення виставки восени 1995 р. у приміщенні Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Директор НБУВ О. Онищенко письмово привітав проєкт канадських письменників, одночасно з чим надійшло запрошення для трьох членів Спілки письменників Канади відвідати Київ для участі у книжковій виставці [37]. У ході підготовчої роботи Л. Палій виїжджала до Києва й особисто зустрічалася з керівництвом НБУВ щодо організації виставки, вивчення попиту на зарубіжні видання серед користувачів бібліотеки, внаслідок чого з'ясувалося, що науковці та

студенти, які відвідують бібліотеку, особливо цікавляться зарубіжними спеціальними виданнями та художньою літературою мовою оригіналу, що до розвалу СРСР були для них недоступними [37].

Виставка канадських книг відбувалася в НБУВ з 30 серпня по 15 вересня 1995 р. Книжкова продукція Канади була представлена близько 600 книжками з 135 видавництв країни, а також цінною колекцією атласів і публікацій Національного архіву Канади. Найбільшою повнотою відзначалися гуманітарна література, видання з історії, етнографії, мистецтва, літературознавства, мовознавства, художньої літератури, а також експонувалися географічні, природничі та морські атласи, журнали та численні плакати. Книги на виставку були передані через Спілку письменників Канади з метою організації базової колекції сучасної канадської літератури в НБУВ, яку було доповнено довідниками та іншими матеріалами з Національної бібліотеки та Національного архіву Канади та Канадського інституту українських студій. Окрему колекцію під час виставки становила дитяча література (91 назва). У складі делегації з Канади були Ліда Палій як член Канадського та українського ПЕН-клубів, член Спілки письменників Канади, а також члени цієї спілки поет Генрі Байсель, дитячі письменниці Соня Сиротюк-Дан і Джо Баннатейн-Кагнет, художник і мемуарист Доріс Маккарті.

Після закінчення роботи виставки книжки були передані у власність НБУВ і в книжковому фонді було утворено колекцію канадських книг. Проведення виставки та набуття переважно англomовних і франкомовних книжок бібліотекою сприяло наближенню українського читача до канадської літератури, науки, історії та культури. Канадська делегація, у складі якої була Л. Палій, відвідала також Національну бібліотеку України для дітей, передавши до її фонду дитячу літературу, що експонувалася на виставці та поповнивши її фонди англomовною та франкомовною канадською книгою.

Історико-культурне значення цих подій важко переоцінити, оскільки саме завдяки ініціативам Ліди Палій канадські письменники змогли ближче ознайомитися з Україною, а українські читачі, дорослі й діти, отримали доступ до канадської літератури, подарованій НБУВ та НБУ для дітей. Виставка сприяла поширенню канадської книги в Україні та започаткуванню канадсько-українських взаємини в галузі книжкової культури. Сама ж ініціаторка заходу Л. Палій серед інших позитивних вражень від цієї події відзначала, що вдалося налагодити численні зв'язки в галузі гуманітарного співробітництва, встановити контакти з українськими письменниками, режисерами, здійснити домовленості про можливі переклади та видання творів канадських письменників в Україні [38].

Слід згадати подаровані Л. Палій Національній парламентській бібліотеці України та Міністерству освіти і науки України 300 примірників книги про її батька «Андрій Палій — будівничий та керманіч «Маслосоюзу»: статті, листи, спогади» [1] задля поширення по бібліотечних та освітніх закладах документів і матеріалів про розвиток кооперативного руху на західноукраїнських землях, а також біографічної інформації про його відомих діячів.

Особливо слід відзначити діяльність Л. Палій у галузі повернення в Україну культурних цінностей, поповнення фондів українських музеїв. Так, вдова відомого археолога та вченого Я. Пастернака, наукова спадщина якого була вилучена з української радянської історіографії, довірила Ліді Палій, як колишній учениці свого чоловіка, на збереження знайдені ним при археологічних розкопках в Україні витвори стародавніх митців, вивезені на еміграцію. Та, в свою чергу, зобов'язалася виконати волю її покійного чоловіка та передати історичні пам'ятки в Україну, коли та стане незалежною державою. Відтак, завдячуючи Л. Палій двома безцінними експонатами поповнився Львівський історичний музей (золотим колтом, прикрашеним різнокольоровою емаллю, знайдений у Галичі, що датується XII ст., і фрагментом окладу ікони, шедевром галицько-волинського мистецтва — вирізьбленою на кістці мініатюрою із зображенням давньоукраїнського боярина-лицаря в кольчuzі з шоломом на голові, який стоїть на міському мурі з брамою). За визнанням Я. Пастернака цей «пліснеський лицар» є уніатом серед пам'яток образотворчого мистецтва княжої доби в Україні [56]. У всіх історичних каталогах саме ці експонати значилися такими, що безслідно зникли [25]. «Пліснеський лицар» та золотий колт, за визнанням сучасних науковців, становлять унікальні пам'ятки образотворчого мистецтва княжої доби в Україні та є здобутками світового мистецтвознавства та історії культури [56]. Передача скарбів до Львова відомою письменницею, яка приїздила в Україну для презентації однієї з виданих тут своїх книжок, мало особливе значення для української музейної справи, тим більше, що вона була вірною ученицею С. Пастернака та зберігала найвищі його здобутки. Ця подія засвідчила високе національне й громадянське сумління визначної українки, її патріотизм, а також спроможність української інтелігенції на еміграції, незалежно від країни її проживання, зберігати визначні пам'ятки української культури, що є надбанням світової цивілізації.

Як свідчить лист В. Чайковського до Л. Палій від 17 липня 2000 р., мисткиня передала в дар до фонду Львівського історичного музею авторські екслібриси, Святковий конверт із авторським офор-

мленням, а також Свідоцтво однієї із студенток філософського відділу Українського університету у Львові, що стали цікавими експонатами фондкових колекцій [архів Л. П.].

Її внесок у розвиток українсько-канадських культурних відносин отримав належну оцінку на державному рівні. Так, з нагоди п'ятої річниці незалежності України Президент України Л. Кучма нагородив вітальними грамотами шість українців Канади, серед яких була і Л. Палій. У Вітальній Грамоті зазначалося про необхідність «...з вдячністю відзначити Ваш великий особистий внесок у розбудову Незалежної України» [43].

Про літературознавчі заслуги Л. Палій йдеться у вітальних листах від Національної Спілки письменників України. Так, з нагоди 70-річчя письменниці у вітальному листі від 1 квітня, 1996 р. зазначалося: «Високо поцінуємо Вашу роботу на ниві популяризації творчості українських письменників за кордоном, як голови Об'єднання «Слово» по згуртуванню зарубіжних українських літераторів, Вашу благодійницьку діяльність в ім'я розвитку і збагачення культури незалежної України [архів Л. П.]. У іншому вітальному листі від 9 квітня 2001 р. означено її внесок у розбудову українознавства: «Ваші мистецькі звершення знані на усіх континентах земної кулі, що посутньо потверджує їх широку популярність по через історичну вартісність творчості загалом» [архів Л. П.].

Також Л. Палій стала Лауреатом громадської Мистецької премії «Глодоський скарб» за 2013 р. (Україна) [41]. Конгрес українців Канади нагородив її Шевченківською медаллю в галузі Культури і Мистецтва на 20 конгресі Українців Канади (жовтень 2001 р.) «за просування української літератури в канадських літературних колах і в Міжнародному ПЕН Клубі та за її вклад в українську канадську літературу і мистецтво» [архів Л. П., лист від 28 серпня 2001 р., Вінніпег.]. Також Л. Палій було нагороджено Золотою ювілейною медаллю королеви Єлизавети II, яку отримують громадяни Канади за важливу роботу для громадськості (грудень 2002 р.). Її діяльність було відзначено за вагомі досягнення у справі канадської та української культури.

За плідну працю по розвитку української громади в Онтаріо отримала нагороду «Досягнення сеньйорів» (Senior Achievement Award) (26 листопада 2015 р.), призначену для осіб, котрі після 65-річного віку зробили вагомий внесок у розвиток своєї громади. У Грамоті зазначено: «Ліда Палій, письменник й перекладач, присвятила багато свого часу, щоб донести унікальний голос українських письменників канадським читачам. Впродовж п'яти років вона було головою Світової асоціації українських письменників «Слово», ор-

ганізувала семінари і літературні читання, щоб познайомити ширшу публіку з українськими письменниками і їх творами. Понад 10 років Л. Палій співпрацювала з Міжнародним фестивалем письменників (International Authors' Festival), який щорічно відбувається в Торонто...» [15].

Справді, з її ініціативи і при безпосередній участі проведено багато заходів щодо розвитку творчої співпраці між письменниками Канади й усього Американського континенту та України. Літературна творчість Л. Палій високо оцінена такими письменниками як Віра Вовк (Бразилія), Іван Фізер, Богдан Рубчак (США), Марина Антонович-Рудницька, Славко Новицький (Канада), Петра Сороки, Михайла Слабошпицького (Україна) тощо.

Л. Палій впродовж багатьох років була активним добровольцем в Українсько-Канадському Дослідчо-Документаційному Центрі, де вона допомагала у збереженні унікальних матеріалів для наступних поколінь і за свою сумлінну працю була нагороджена Грамотою цього закладу [4, Грамота від Українсько-Канадського Дослідчо-Документаційного центру. 2006, листопад. Торонто].

Під час одного інтерв'ю з Л. Палій у жовтні 2008 р., вона сказала: «...ми пережили табори, втечі, переселення до чужих країн, важку фізичну працю і водночас переймалися долею нашої Батьківщини. Нам не було легко. Повірте, я іноді заздрила тим, хто залишився в Україні. Я тільки встигла закінчити чотирирічний курс (бакалаврат) в університеті й відразу пішла працювати, на жаль не за спеціальністю... У дитинстві придумала таку молитву «Дай, Бозю, здоров'я мамусі, татусеві та дай волю Україні...». Серед трьох пріоритетів для себе вона зазначила: «Усе, що було пов'язано з Батьківщиною, завжди намагалась здобути якнайбільше знань, можливість творити. Творчість дає найбільше задоволення в житті» [архів Л. П.].

Як бачимо, внесок Л. Палій у розвиток українсько-канадських культурних взаємин другої половини ХХ та початку ХХІ ст. важко переоцінити. Вона сприяла налагодженню культурних взаємовідносин української канадської інтелігенції з історичною батьківщиною в радянську добу та формуванню цих взаємин у незалежній Україні, розбудові демократичних літературних процесів, беручи участь у різного роду клопотаннях щодо звільнення українських письменників із радянських в'язниць, сприяла визнанню української літератури серед літератур світу, організуючи запрошення для українських письменників для їх участі у професійних зібраннях письменників Канади з метою налагодження професійних зв'язків і контактів. Вона здійснювала меценатську діяльність, особисто надаючи фінансову підтримку окремим освітнім закладам, передаючи у дар книжки та

особисту бібліотеку. Вона повернула з Канади в Україну безцінні історико-культурні пам'ятки, що мала у себе на зберіганні. Л. Палій активно сприяла розбудові української громади в Канаді, збереженню етнічної ідентичності та національної самосвідомості українців, посиленню ролі української інтелігенції Канади у розширенні українсько-канадських культурно-мистецьких взаємин. Помітним виявився вплив Л. Палій на розвиток української культури в Канаді, інтеграцію літератури українського зарубіжжя у національне інформаційне середовище в Україні, а також у світову культуру.

Підсумовуючи, хочеться наголосити, що виявлення та аналіз ресурсів історико-біографічної інформації українського зарубіжжя сприятиме створенню наукових біографій відомих особистостей, визначенню їх внеску в українську та всесвітню історію.

1. Андрій Палій — будівничий та керманіч «Маслосоюзу»: статті, спогади, листи [Текст] / укл. р. Матейко. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 293. с. с фот.
2. Андрусів С. «Дитинство, заметене часом» [Текст] / С. Андрусів // Новий шлях. – 2007. – 15 лют. – С. 5.
3. Андрусяк І. Правдивість відчуття [Текст] / І. Андрусяк // Народне слово. – 2007. – 30 серп. – 5 вер. – С. 7.
4. Архів Українсько-канадського дослідно-документаційного центру, ф. 2010.3 – Неопубліковані матеріали. Палій Ліда. Palii Lyda. Особисті документи і кореспонденція.
5. Б-о Б. З діяльності Л[[літературно] М[истецького] Клубу в Нью-Йорку [Текст] / Б. Б-о // Свобода. – 1979. – 3 трав. – С. 3.
6. Булавицька Н. Я завжди знала, що зможу літати [Текст] / Н. Булавицька // Українські вісті. – 1986. – 2 лют. – С. 15.
7. Виставка малярства і графіки УСОМ [Текст] // Новий шлях. – 1966. – 7 січ. – С. 6.
8. Вінграновський М. Українська діаспора [Текст] / М. Вінграновський // Київ. – 1990. – № 5. – С. 71.
9. Внесок української еміграції в розвиток вітчизняної та світової культури : навч. посібник [Текст] / за ред. Б. Д. Лановика Тернопіль : «Економічна думка», 2000. – 409 с.
10. Вовк В. Поезія Ліди Палій [Текст] / В. Вовк // Палій Л. Дні смутку: старі й нові поезії. – Київ, Ярослав Вал. 2012. – С 6.
11. Драч І. Феномен справжньої літератури [Текст] / І. Драч // Ліда Палій. Без Вітчизни. – Київ : Дніпро, 1997.– С. 3–4.
12. Дякуємо! [Текст] // Народна газета. – 2000. – № 30. – С. 4.
13. Жила В. Гарне досягнення в поезії [Текст] / В. Жила // Свобода. – 1994. – 18 лист. – С. 2.

14. *Закидальська О.* Вечір в пам'ять Миколи Вінграновського [Текст] / *О. Закидальська* // *Свобода*. – 2005. – 4 лют. – С. 23.
15. *Закидальська О.* Нагородили письменницю Ліду Палій сеньйорською нагородою [Текст] / *О. Закидальська* // *Свобода*. – 2015. – 4 груд. – С. 16.
16. *Ізарський О.* Мандрівки Ліди Палій [Текст] / *О. Ізарський* // *Сучасність*. – 1974. – № 2. – С. 29.
17. *Колісник Р.* Про творчість Л. Палій і про її найновішу книгу [Текст] / *Р. Колісник* // *Свобода*. – 1998. – 25 бер. – С. 4.
18. *Крижанівський С.* Поєднання двох материків [Текст] / *С. Крижанівський* // *Свобода*. – 1998. – 15 січ. – С. 10.
19. *Курдидик А.* «Лі» малює, пише й мандрує [Текст] / *А. Курдидик* // *Промінь*. – 1979. – № 2. – С. 4.
20. *Курдидик А.* З Лідою Палій у час і простір [Текст] / *А. Курдидик* // *Промінь*. – 1974. – № 10. – С. 19.
21. *Кучеренко М.* Гіркі ретроспекції Ліди Палій [Текст] / *М. Кучеренко* // *Персонал. Плюс*. – 2008. – 15–21 лип. – С. 11.
22. Л. Палій брала участь в міжнародному читанні поезій [Текст] // *Свобода*. – 1988. – 12 жовт. – С. 3.
23. *Ласовський В.* Дві виставки жіночої мистецької творчості: III збірна виставка образів, організована 61 відділом СУА в Нью-Йорку (11–25.X.1959) [Текст] / *В. Ласовський* // *Свобода*. – 1959. – 12 лист. – С. 3.
24. Лауреати премії імені Павла Тичини [Текст] // *Літ. Україна*. – 1995. – 9 лют. – С. 9.
25. *Листопад Л.* Скарби вдруге знаходять батьківщину [Текст] / *Л. Листопад* // *Львівська газета*. – 1997. – 25–26 вер. – С. 2.
26. Ліда Палій — ліцеїстам [Текст] // *Народна газета*. – 2000. – 19–25 трав. – С. 3.
27. Маленькі картинки — великі світи [Текст] // *Новий шлях*. – 1972. – 25 бер. – 1 квіт. – С. 1.
28. Малярська виставка трьох [українських мисткінь-жінок з Торонто: Галини Новаківської, Ліди Палій та Христини Навроцької-Кудрик] [Текст] // *Новий шлях*. – 1964. – 12 груд. – С. 8.
29. *Матейко Г. М.* Активный поборник украинской национальной идеи: литературное творчество и общественная деятельность канадско-украинской писательницы Лиды Палий [Электронный режим] / *Г. М. Матейко* // *Наукова бібліотека України*. – Режим доступ : <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/3350-aktivna-pobornitsja-ukrayinskoyi-natsionalnoyi-ideyi-literaturna-tvorchist-ta-gromadska-dijalnist-kanadsko-ukrayinskoyi-pismennitsi-lidi-palij.html>. – Название с экрана.

30. Метафори й рими вересня [Текст] // Сільські вісті. – 1990. – 18 вер. – С. 6.
31. *Моренець В.* Архітектура світла [Текст] / В. Моренець. // Ліда Палій. Жінка у вікні: вибране. – Івано-франківськ : Лілея, 2001. – С. 78–84.
32. На скрижальях історії. З історії взаємозв'язків урядових структур і громадських кіл України з українсько-канадською громадою в другій половині 1940–1980-ті роки : зб. док. і мат. [Текст] / упоряд. О. Г. Бажан та ін. – Київ, 2003. – 868 с. : іл. – (Україна-Канада: історія та сучасність ; Кн.1).
33. *О. К.* У селі Требухові діти живуть з мрією. [Текст] / О. К. // Свобода. – 2001. – 20 лип. – С. 15.
34. *Овдієнко Л.* Рідний дім — це ми. [Текст] / Л. Овдієнко // Веч. Київ. – 2000. – 22 червн. – С. 5.
35. *Онишкевич Л.* Ліда Палій [Текст] / Л. Онишкевич // Пластовий шлях. – 1995. – № 1. – С. 52.
36. *Павлишин М.* Подорож до сон-країни [Текст] / М. Павлишин // Нові дні. – 1994, квіт.-трав. – С. 37.
37. *Палій Л.* Виставка канадських книжок у Києві [Текст] / Л. Палій // Свобода. – 1995. – 2 лют. – С. 4.
38. *Палій Л.* Виставка канадської книги у Києві [Текст] / Л. Палій // Свобода. – 1995. – 24 жовтн. – С. 3.
39. *Пастернакова М.* Після виставки: силуетика малярки Ліди Палій [Текст] / М. Пастернакова // Новий шлях. – 1966. – 5 бер. – С. 5.
40. Писати потрібно так, як відчуваєте: розмова з Лідою Палій, діаспорною письменницею [Текст] // Львівська газета. – 2008. – 24 червн. – С. 4.
41. Письменниці Віра Вовк (Бразилія) та Ліда Палій (Канада) стали лауреатами «Глодосського скарбу» // Укр. літ. газета. – 2013. – 7 лют. – С. 3.
42. Поетів не питають про Господа. Його слід шукати між авторськими рядками. Розмову з Л. Палій вела Оксана Жила [Текст] // Львівська газета. – 2008. – 7 жовтн. – С. 5.
43. Президент Л. Кучма відзначив канадських українців [Текст] // Свобода. – 1997. – 3 липн. – С. 1.
44. Про переможців конкурсу: діти зазирають у майбуття [Текст] // Веч. Київ. – 1999. – 31 грудн. – С. 4.
45. *Рубчак Б.* Різні дороги Ліди Палій [Текст] / Б. Рубчак // Ліда Палій Світла на воді: оповідання і нариси. – Торонто : Об'єднання укр. письменників «Слово». – 1985. – С. 129–139.
46. *Самчук У.* Інки, авки і бандити у Сант Агустино [Текст] / У. Самчук // Свобода. – 1976. – 24 лист. – С. 2.

47. *С-кий В.* «Обличчя світу» [Текст] / В. С-кий // Новий шлях. – 1982. – № 19. – С. 10.
48. *Слабошпицький М.* Ностальгія за справжнім (Ліда Палій) [Текст] / М. Слабошпицький // Не загублена українська людина (55 портретів з української діаспори). – Київ : Ярославів Вал, 2004. – С. 180–192.
49. *Слабошпицький М.* Те, що живе з людьми: історія однієї фотографії [Текст] / М. Слабошпицький // Вісті з України. – 1993. – № 11. – С. 4.
50. *Слабошпицький М.* Дороги і слово Ліди Палій [Текст] / М. Слабошпицький // Укр. м. і літ. в шк. – 1993. – № 5–6. – С. 14.
51. *Сом М.* Ваше слово озвалось луною: відкритий лист моєї українській посестрі Ліди Палій з далекої Канади [Текст] / М. Сом // Вечірній Київ. – 2000. – 1 лют. – С. 5.
52. *Сорока П.* «На кінці уяви, на кінці молитов...» [Текст] / П. Сорока. – Київ. – 1997. – № 11–12. – С. 115.
53. *Сорока П.* Художній світ Ліди Палій [Текст] / П. Сорока. – Хмельницький, 1997. – 69 с.
54. *Стрювер А.* Виставка молодих українських малярів у Торонті [Текст] / А. Стрювер // Нові дні. – 1956, 15 січ. – С. 20.
55. *Таран Л.* В пространстве над Атлантикою [Текст] / Л. Таран // Зеркало недели. – 1996. – 25 мая. – С. 5.
56. *Терський С.* Унікальні реліквії з розкопок Ярослава Пастернака повернулися в Україну [Текст] / С. Терський // День. – 1997. – 4 грудн. – С. 3.
57. Тріпоче український дух за океаном: і одна з тих, хто розпалює його — Ліда Палій [Текст] // Літ. Україна. – 1998. – 24 вер. – С. 1.
58. *Фізер І.* Поезія Ліди Палій [Текст] / І. Фізер // Ліда Палій. Дивовижні птиці. – Торонто : Слово, 1989. – С. 40.
59. Формування національної ідентичності засобами державної культурної політики: досвід Канади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/May2009/10.htm>. – Назва з екрану.
60. *Шаповалова І.* Блукаючи стежками «Сон-країни» [Текст] / І. Шаповалова // Вісті з України. – 1995. – 21–27 вер. – С. 6.
61. *Шум А.* Виставка молодих мистців у Торонті [Текст] / А. Шум // Гомін України. – 1966. – 7 січн. – С. 6.
62. *Щириця П.* Дні світла [Текст] / П. Щириця // Палій Л. Дні смутку: старі й нові поезії. – Київ, Ярославів Вал, 2012. – С. 7.

REFERENCES

1. Mateiko, R. (Ed.). *Andrii Palii — budivnychy i ta kermanych «Maslosouzu»: statti, spohady, lysty* [Andriy Palij – builder and leader of Maslosouz: articles, memories and letters] (2001). Ternopil: Ekonomichna dumka. [in Ukrainian].
2. Andrusiv, S. (2007, 15 February). *Dytynstvo, zametene chasom* [Childhood swept by time]. *Novyi shliakh* [A New Path]. (P. 5). [in Ukrainian].
3. Andrusiak, I. (2007, 30 August – 5 September). *Pravdyvist vidchuttia* [True Feelings]. *Narodne slovo* [People's Word]. (P. 7). [in Ukrainian].
4. *Arkhiv Ukrainko-kanadskoho doslidcho-dokumentatsiinoho tsentru* [Archives of Ukrainian-Canadian Research and Documentation Centre], f. 2010.3 – *Palii Lida. Neopublikovani materialy. Osobysti dokumenty i korespondentsiia* [Palij Lida. Unpublished materials. Personal documents and correspondence]. [in Ukrainian].
5. B-o, B. (1979, 3 May). *Z diialnosti L[literaturno] M[ystetskoho] Kliubu v Niu Yorku* [From activities of literature-art club in New York]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 3). [in Ukrainian].
6. Bulavytska, N. (1986, 2 February). *Ia zavzhdy znala, shcho zmozhu litaty* [I always knew that I can fly]. *Ukrainski visti* [Ukrainian news]. (P. 15). [in Ukrainian].
7. *Vustavka Malyarstva i Grafiki USOM* [Exhibition of Painting and Graphics USOM] (1966, January 7). *Noviy Shlyakh* [A New Path]. (P. 6). [in Ukrainian].
8. Vingranovsky, M. (1990). *Ukrainiska Diaspora* [Ukrainian Diaspora]. *Kyiv* [Kyiv], 5, 71. [in Ukrainian].
9. Lanovik, B. D. (Ed.). (2000). *Vnesok Ukrainskoi Emigratsii v Rozvytok Vitchiznyanoi ta Svitovoi Kylytyri: Navchalniy Posibnik* [Contribution of Ukrainian Emigration to the Development of Domestic and World Culture: School Book]. Ternopol: Ekonomichna Dumka. [in Ukrainian].
10. Vovk, V. (2012). *Poeziya Lidi Palij* [Poetry by Lida Palij]. In *Palii L. Dni smutku: stari i novi poezii* [Lida Palij. Days of Sorrow: Old and New]. (P. 6). Kyiv, Yaroslaviv Val. [in Ukrainian].
11. Drach, I. (1997). *Fenomen spravzhnoi literatury* [Phenomena of Real Literature]. In *Lida Palii. Bez Vitchyzny* [Lida Palij. Without Motherland]. (Pp. 3–4). Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian].
12. *Diakuiemo!* [We thank you!]. (2000). *Narodna Gazeta* [People's Newspaper], 30, 4. [in Ukrainian].

13. Zhila, V. (1994, November 18). *Garne Dosiagnenniya V Poezii* [Good Achievement in Poetry]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 2). [in Ukrainian].
14. Zakidalska, O. (2005, February 4). *Vechir Pamyati Mikoli Granovskogo* [Evening Devoted to Memories about Mikola Granovsky]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 23). [in Ukrainian].
15. Zakidalska, O. (2015, December 4). *Nagorodili Pismennitsu Lidy Palij Seniorskou Nagordou* [Lida Palij Was Awarded Seniors Award]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 16). [in Ukrainian].
16. Izarsky, O. (1974). *Mandrivki Lidi Palij* [Lida Palij's Travelling]. *Suchasnist* [Modernity], 2, 29. [in Ukrainian].
17. Kolisnik, R. (1998, March 25). *Pro Tvorchust Lidi Palij i Ii Nainovishy Knigy* [About Lida Palij's Artistic Creations and Her Latest Book]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 4). [in Ukrainian].
18. Krijanivsky, S. (1998, January 15). *Poednannya Dvoh Materikiv* [Union of Two Continents]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 10). [in Ukrainian].
19. Kyrdydyk, A. (1979). «Li» *Malue, Pishe I Mandrue* [«Li» Writes, Paints and Travels]. *Promin* [Ray], 2, 4. [in Ukrainian].
20. Kyrdydyk, A. (1974). *Z Lidou Palij U Chas I Prostyr* [With Lida Palij In Time and Space]. *Promin* [Ray], 10, 19. [in Ukrainian].
21. Kucherenko, M. (2008, July 21). *Girki Retrospektsii Lidi Palij* [Lida Palij's Bitter Retrospections]. *Personal Plus* [Staff Plus]. (P. 11). [in Ukrainian].
22. *L. Palij Brala Uchast U Mijnarodnomy Chitanni Poeziy* [L. Palij Participated in International Poetry Readings]. (1988, October 12). *Svoboda* [Freedom]. (P. 3). [in Ukrainian].
23. Lasovskin, V. (1959, November 12). *Dvi Vistavki Jinochoi Mistetskoi Tvorchosti: III Zbirna Vistavka Obraziv, Organizovana 61 Viddilom SYA v New Yorky (11–25.X.1959)* [Two Exhibitions of Women's Creative Work: III United Paintings Exhibition, Organized by 61 Department SYA in New York (11–25.X.1959)]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 3). [in Ukrainian].
24. *Laureati Premii Imeni Pavla Tichini* [Laureates of Award Named After Pavlo Tichyna]. (1995, February 9). *Literatyrna Ukraina* [Literary Ukraine]. (P. 8). [in Ukrainian].
25. Listopad, L. (1997, September 25–26). *Skarbi Vdruge Znahodiat Batkivschinu* [Treasures Find Motherland Again]. *Lvivska Gazeta* [Lviv newspaper]. (P. 2). [in Ukrainian].
26. *Lida Palij — Litseistam* [Lida Palij for Lyceum Students]. (2000, May 19–25). *Narodna Gazeta* [National Newspaper]. (P. 3). [in Ukrainian].

27. *Malenki Kartinki — Veliki Sviti* [Little pictures — big worlds]. (1972, March 25 – April 1). *Noviy Shlyakh* [A New Path]. (P. 1). [in Ukrainian].
28. *Malyarska Vistavka Trioh* [Ukrainian Mistkin-Jinok z Toronto: Galini Novakivskoi, Lidii Palij ta Hrystyni Navrotskoi-Kudrik] [Art Exhibition of Three Ukrainian women artists from Toronto: Galyna Novakivska, Lida Palij, Hrystyna Navrotska-Kudrik]. (1964, December 12). *Noviy Shlyakh* [A New Path]. (P. 8). [in Ukrainian].
29. Mateiko, G. M. *Aktivniy Pobornik Ukrainskoi Natsionalnoi Idei: Literatyrnoe Tvorchestvo I Obschestvennaya Deyatelnost Kanadsko-Ukrainskoi Pisatelnitsi Lidi Palij* [Active Promoter of Ukrainian National Idea: literature creativity and public activity of Canadian-Ukrainian writer Lida Palij]. *National Library of Ukraine*. Retrieved from: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/3350-aktivna-pobornitsja-ukrayinskoyi-natsionalnoyi-ideyi-literaturna-tvorchist-ta-gromadska-dijalnist-kanadsko-ukrayinskoyi-pismennitsi-lidi-palij.html>. [in Russian].
30. *Metafory i rymy veresnia* [Metaphors and Rhymes of September]. (1990, September 18). *Silski visti* [Rural News]. (P. 6). [in Ukrainian].
31. Morenets, V. (2001). *Arhitektyra Svitla* [Architecture of Light]. In *Lida Palij. Jinka U Vikni: Vibrane* [Lida Palij. Women in the Window: Selected]. Ivano-Frankivsk: Lileya. (Pp. 78–84). [in Ukrainian].
32. *Na skrizhilih istorii. Z istorii vzaemovyazkiv yriadovyh stryktyr i gromadskyh kil Ukraini z ukrainsko-kanadskou gromadou v drygii polovini 1940–1980-ti roki: zbirnyk dokumentiv i materialiv* [Testimony of history. From history of connections between governments and public circles of Ukraine with Ukrainian-Canadian communities in the second half 1940–1980]. (2003). Bo. 1 in a series «Ukraine-Canada: History and Contemporaneity». Kyiv. [in Ukrainian].
33. O. K. (2001, July 20). *U Seli Trebukhovi Diti Zhivyt Z Mrieu* [In village Trebykhiv children live with a dream]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 15). [in Ukrainian].
34. Ovdiienko, L. (2000, July 22). *Ridnyi dim — tse my* [Our Home — It's Us]. *Vechirniy Kyiv* [Evening Kyiv]. (P. 5). [in Ukrainian].
35. Onyshkevych, L. (1995). *Lida Palij* [Lida Palij]. *Plastoviy Shlyakh* [The Path Of «Plast»]. (Is. 1, p. 52). [in Ukrainian].
36. Pavlishyn, M. (1994, April-May). *Podorozh Do Son-Krayni* [Trip to Sleep-Country]. *Novi Dni* [Нові дні]. (P. 37). [in Ukrainian].
37. Palij, L. (1995, February 2). *Vistavka Kanadskyh Knuzhok U Kievi* [Exhibiton of Canadian Books in Kyiv]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 4). [in Ukrainian].
38. Palij, L. (1995, October 24). *Vistavka Kanadskoy Knigu U Kievi*

- [Exhibition of Canadian Book in Kyiv]. *Svoboda* [Freedom]. (P. 4). [in Ukrainian].
39. Pastrnakova, M. (1966, March 5). *Pislya Vustavki: Siluetika Mal-yarki Lida Palij* [After Exhibition: Siluetika On Artist Lida Palij]. *Noviy Shlyah* [A New Path]. (P. 5). [in Ukrainian].
 40. *Pisati Potribno Tak, Yak Vidchyvaete: Pozmova z Lida Palij, Dias-pornou Pismennitseu* [You Have to Write the Way You Feel: Con-versation with Lida Palij, diaspora writer]. (2008, June 24). *Lvivska Gazeta* [Lviv newspaper]. (P. 4). [in Ukrainian].
 41. *Pismennitsi Vira Vovk (Brazilia) ta Lida Palij (Canada) Stali Lau-reatami «Glodossky Skarb»* [Writers Vira Vovk (Brazil) and Lida Palij (Canada) became laureates of «Glodossky Skarb»]. (2013, February 7). *Ukrainska Literaturna Gazeta* [Ukrainian Literary Newspaper]. (P. 3). [in Ukrainian].
 42. *Poetiv Ne Pitaut Pro Gospoda. Iogo Slid Shukati Mizh Avtorskymi Ryadkami. Pozmova z Lida Palij vela Oksana Zhila* [One Does Not Ask Poets about God. One should look between the author's lines. Conversation between Lida Palij and Oksana Zhila]. (2008, October 7). *Lvivska Gazeta* [Lviv Newspapers]. (P. 5). [in Ukrainian].
 43. *President L. Kuchma Vidznachyv Kanadskyh Ukraintsiv* [Ukrainian President L. Kuchma Distinguished Canadian Ukrainians]. (1997. July 3). *Svoboda* [Freedom]. (P. 1). [in Ukrainian].
 44. *Pro Peremojtsiv Konkutsu: Diti Zazirayt Y Maibyttia* [About Win-ners of the Competition: Children Look in The Future]. (1999, De-cember 31). *Vecherniy Kyiv* [Evening Kyiv]. (P. 4). [in Ukrainian].
 45. Rybchak, B. (1985). *Rizni Dorogi Lidi Palij* [Different Roads of Lida Palij]. In *Lida Palij. Svitla Na Vodi: Opovidyannya I Narisi* [Lida Palij. Lights on Water: Stories and Essays]. (Pp. 129–139). Toronto: Obyednannya Ukrainskih Pismennikov «Slovo». [in Ukrainian].
 46. Samchyk, U. *Inki, Avki I Banditi u San Agostino* [Inks, avks and ban-dits in St Agostino]. (1976, November 24). *Svoboda* [Freedom]. (P. 2). [in Ukrainian].
 47. S-ky, V. (1982, Number 19). «*Oblychhiya Svity*» [Face of the World]. *Noviy Shlyakh* [A New Path]. (P. 10). [in Ukrainian].
 48. Slaboshpytsky, M. (2004). *Nostalgia Za Spravjnim (Lida Plaij)* [Nostalgia for Real (Lida Plaij)]. In *Ne Zagublena Ukrainska Ludina (55 portretiv z Ukrainskoi diaspori)* [Not Lost Ukrainian Person (55 portraits from Ukrainian Diaspora)]. (Pp. 180–192). Kyiv: Yarosla-viv Val. [in Ukrainian].
 49. Slaboshpytsky, M. (1993). *Te, scho zhive z ludmi: istoria odniei fo-tografii* [What lives with people: history of one photo]. *Visti z Ukraini* [News from Ukraine], 11, 4. [in Ukrainian].

50. Slaboshpytsky, M. (1993). *Dorogy I Slovo Lidas Polij* [Roads and word of Lida Palij]. *Ukrainska Mova I Literatura v Shkoli* [Ukrainian language and literature at school], 5–6, 14. [in Ukrainian].
51. Som, M. (2000, February 1). *Vashe Slovo Ozvalos: Lunou: Vidkritiy Lyst Moiy Ukrainskiy Sestri Lida Palij z Dalekoy Kanadi* [Moon replied to Your Words: Open Letter to My Ukrainian Sister Lida Palij From Far Away Canada]. *Vechirniy Kyiv* [Evening Kyiv]. (P. 5). [in Ukrainian].
52. Soroka, P. (1997). *Na kintsi yavi, na kintsi molitov* [At the end of imagination and prayers]. *Kyiv* [Kyiv], 11–12, 115. [in Ukrainian].
53. Soroka, P. (1997). *Khudozhniy Svit Lida Palij* [Lida Palij's Creative World]. Khmelnytsky. [in Ukrainian].
54. Struver, A. (1956, January 15). *Vistavka Molodyh Ukrainskih Mal-yariv y Toronti* [Exhibition of Young Ukrainian Painters in Toronto]. *Novi Dni* [New days]. (P. 20). [in Ukrainian].
55. Taran, L. (1996, May 25). *Prostranstve Nad Atlantikoy* [In Space Above Atlantica]. *Zerkalo Nedeli* [The mirror of the week]. (P. 5). [in Russian].
56. Tersky, S. (1997, December 4). *Unikalni Relikviy Z Rozkopok Yaroslava Pasternaka Povernylis v Ukrainy* [Unique Relics From Excavations of Yaroslav Pasternak Returned to Ukraine]. *Den* [Day]. (P. 3). [in Ukrainian].
57. *Tripoche Ukrainskiy Dukh Za Okeanom: I Odna z Tyh, Hto Rozplye Iogo — Lida Palij* [Ukrainian Spirit is Trembling Abroad and Lida Palij Fules It]. (1998, September 24). *Literatyrna Ukraina* [Literary Ukraine]. (P. 9). [in Ukrainian].
58. Fizer, I. (1989). *Poeziya Lida Palij* [Poetry of Lida Palij]. In *Lida Palij. Divovynni Ptitsy* [Lida Palij. Amazing birds]. (P. 40). Toronto: Slovo. [in Ukrainian].
59. *Formuvannia natsionalnoi identychnosti zasobamy derzhavnoi kulturnoi polityky: dosvid Kanady* [National Identity Formation by Government Cultural Politics: Canadian Experience]. Retrieved from: <http://old.niss.gov.ua/monitor/May2009/10.htm>. [in Ukrainian].
60. Shapovalova, I. (1995, September 21–27). *Blukauchi Stezhkami Son-Krayni* [Wandering by Sleep-Country Roads]. *Visti z Ukraini* [News from Ukraine]. (P. 6). [in Ukrainian].
61. Shum, A. *Vistavka Molodyh Ukrainskih Mystsiv U Toronti* [Exhibition of Young Ukrainian Artists in Toronto]. (1966, January 7). *Gomyn Ukraini* [The conversation of Ukraine]. (P. 6). [in Ukrainian].
62. Schurutsya, P. (2012). *Dni Svitla [Days of Light]. In Palij L. Dni Smytky: Stari I Novi Poezii* [Days of Sorrow Old and New Poetry by Lida Palij]. (P. 7). Kyiv: Yaroslaviv Val. [in Ukrainian].

Українсько-канадські взаємини в галузі культури: мистецько-літературна та громадська діяльність Ліди Палій

Ківшар Т. І., доктор історичних наук, професор, Наукове товариство імені Шевченка в Канаді (Канада, Торонто).

Українська біографістика = Biographistica ukrainica. – Київ, 2016. – Вип. 14. – С. 71–105.

Висвітлено основні напрями мистецько-літературної та громадської діяльності Ліди Палій у контексті канадсько-українських взаємин в галузі культури, а також поповнено біографічну інформацію відомої українки, уточнено окремі факти її життя з метою подальшого монографічного вивчення її життєпису, а також соціально-культурного феномену української інтелігенції в Канаді та її впливів на українсько-канадські культурні взаємини. Відзначено, що вивчення мистецько-літературної та громадської діяльності, біографічних матеріалів здійснювалось в контексті вивчення Особового архіву Л. Палій, документів Українсько-Канадського дослідно-документаційного центру, зарубіжної україніки. Окреслено внесок Л. Палій у розвиток українсько-канадських зв'язків в галузі культури, окреслено їх напрями, форми і методи, проаналізовано засоби співпраці між української інтелігенцією, виявлено вплив відомих особистостей на розвиток творчої співпраці між письменниками Канади й України.

Визначено вплив Л. Палій на розвиток українсько-канадських взаємин, української культури в Канаді, інтеграцію української літератури українського зарубіжжя у національне інформаційне середовище в Україні, а також у світову культуру. Зазначено, що виявлення ресурсів історико-біографічної інформації української інтелігенції в Канаді в галузі культури сприятиме створенню наукових біографій відомих особистостей української історії.

Ключові слова: українсько-канадські взаємини, українські письменники, мистецько-літературна й громадська діяльність, біографічна інформація, персоналії.

Ukrainian Canadian connections in the culture area: art, literature and public activities of Lida Palij.

Kivshar Taisiya, Doctor of science (history), Professor, the Shevchenko Scientifics Society of Canada (Canada).

Ukrainian biographical = Biographistica ukrainica. – Kyiv, 2016. – Vol. 14. – P. 71–105.

Lida Palij's main directions of art and literature and public activities are researched in the context of Ukrainian Canadian connections in cul-

ture area. Additions made to the biographical information of the prominent Ukrainian, clarifies some facts about her life in order to further monographic research of her biography and socio-cultural phenomena of Ukrainian intelligentsia in Canada with its influence on Ukrainian-Canadian cultural connections.

Research of art and culture and public activities and biographical materials was conducted in the context of studying personal archives of Lida Palij. documents from Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre and foreign *Ukrainica*. Highlighted Lida's contributions into the development of Ukrainian Canadian ties in the area of culture, defined its directions, forms and methods. Given analysis of the way of cooperation between Ukrainian intelligentsia, found the influence of prominent personalities on the creative cooperation between writers of Canada and Ukraine.

Defined the influence of Lida Palij on the development of Ukrainian Canadian ties, Ukrainian literature in Canada, integration of Ukrainian literature written by writers immigrants into the national information space of Ukraine, and also world culture. It is noted that researching of the historical and bibliographic information resources of Ukrainian intelligentsia in Canada will help the creation of the scientific biographies of the prominent people in Ukrainian history..

Key words: Ukrainian-Canadian connections, Ukrainian writers, art and literature activity, public activity, biographic information, personalia.

Украинско-канадские связи в области культуры: художественно-литературная и общественная деятельность Лиды Палий.

Кившарь Т. И., доктор исторических наук, профессор, Научное общество имени Шевченко в Канаде (Канада, Торонто).

Украинская биографистика = Biographistica ukrainica. – Киев, 2016. – Вып. 14. – С. 71–105.

Изучено основные направления художественно-литературной и общественной деятельности Лиды Палий в контексте украинско-канадских связей в области культуры, а также пополнено биографическую информацию известной украинки, уточнены отдельные факты ее жизни с целью дальнейшего монографического исследования ее жизнеописания и социально-культурного феномена украинской интеллигенции в Канаде с ее влиянием на украинско-канадские культурные связи.

Отмечено, что изучение художественно-литературной и общественной деятельности, биографических материалов осуществлялось

в контексте зучення Личного архива Л. Палий, документів Українсько-Канадського дослідницько-документаційного центру, зарубешної україники. Очерчено вклад Л. Палий в розвиток українсько-канадських зв'язів в області культури, очерчено їх напрямлення, форми і методи, дан аналіз способів сотрудництва между української інтелігенцією, виявлено вплив известных личностей на розвиток творческого сотрудництва между писателями Канады и Украины.

Определено влияние Л. Палий на развитие украинсько-канадських зв'язів, української літератури в Канаде, інтеграцію української літератури українського зарубешья в національное інформаційное пространство Украины, а также мировую культуру. Отмечено, что выявление ресурсов историко-біографической информации української інтелігенції в Канаде в області культури поможет созданию научных біографий известных личностей украинской истории.

Ключевые слова: українсько-канадські зв'язи, українські писатели, художественно-літературная и общественная діяльність, біографіческая інформація, персоналії.